

Religioznost studenata i njezin utjecaj na svakodnevni život

Zdravka Leutar* — Ivan Leutar*

Sažetak

U radu je prikazano istraživanje dimenzija religioznosti i njezin utjecaj na svakodnevni život na uzorku od 117 studenata tri generacije Filozofskog fakulteta Družbe Isusove u Zagrebu koji su slušali izborni kolegij »Duhovnost i socijalno djelovanje«. Ispitivani su: unutarnji sadržaji religioznosti; odnos prema crkvenom nauku i propisima; utjecaji religioznosti na svakodnevni život. Svaka od ove tri skale imala je i podskale. Ukupno je bilo dvanaest različitih područja religioznosti. Metoda koja se koristila bio je strukturirani upitnik sa 126 čestica, koji je sastavio Š. Š. Čorić.

Rezultati su pokazali da je riječ o specifičnoj skupini koja je dosta homogena. Sociodemografska obilježja nisu povezana s dimenzijama religioznosti, što je slučaj kod istraživanja religioznosti općenito. Najveću povezanost s religioznošću studenata pokazao je način njezina stjecanja i u nekim dimenzijama struktura obitelji. Otvorenost i kritičnost kao opća obilježja mladih i u ovom su se istraživanju pokazale značajnima.

Istraživanje je pokazalo da su studenti povremeni praktikanti vjere, a tek ih je jedna trećina redovitih praktikanata. Općenito su slabo zainteresirani za događanja i aktivnosti u Crkvi.

Uz različite aktivnosti koje Crkva poduzima po pitanju mladih, očito još uvijek treba tražiti što prilagođenije metode. Njihovu otvorenost i kritičnost treba usmjeriti u traženje novih putova i načina kako bi razvijali svoj duhovni život i živjeli ga u svojoj svakodnevnici na njima svojstven način.

Ključne riječi: religioznost, studenti, praktikanti vjere, stjecanje religioznosti, tolerantnost.

Uvod

Mlade se u sociologiji promatra kao posebnu društvenu skupinu kojoj je zajednička pripadnost određenoj dobnoj skupini, s tendencijom podizanja dobne gra-

* Doc. dr. sc. Zdravka Leutar, Studijski centar socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

* Dr. sc. Ivan Leutar, Augsburg, SR Njemačka.

nice do koje se određuje omladinski status, kao i odgovarajuća društvena uloga. Mladi su značajni kako zbog svojih budućih, tako i zbog svojih sadašnjih potencijala.¹

Mladost kao sociološki koncept u smislu posebnoga životnog razdoblja koje se razlikuje od svijeta odraslih, odnosno u smislu homogene društvene grupacije, uspostavljena je knjigom *On Adolescence*, Stanleya Halla (1904).² Iako je ona predmet rasprava još od antičkih vremena, mladi se kao društvena grupa konstituiraju tek u industrijskom dobu, koje obilježava omasovljenje obrazovanja i povećana potreba za kvalificiranom radnom snagom. Znanstveno proučavanje mladih započinje pred stotinjak godina, a broj istraživanja se intenzivno povećava od druge polovice dvadesetog stoljeća.³

Dob je osnova za definiranje mladosti, no na tu biološku odrednicu vežu se i socijalne konotacije. Mladost u socijalnom smislu traje ovisno o razvijenosti društva i društveno–ekonomskom položaju određenih društvenih grupa. Ta etapa u životu pojedinca smješta se između djetinjstva i odraslosti, i to s tendencijom stalnog produljivanja tog razdoblja.

Početak mladosti većinom nije upitan, jer ga označava izlazak iz djetinjstva (14–15. godina), i poklapa se s razdobljem fiziološkog puberteta. Pojedinaac se počinje odvajati od roditelja, pri čemu mu pomaže okretanje prema vršnjacima i drugim odraslim osobama izvan obitelji.

Ulazak u zrelost i završetak mladosti izrazito varira, pa se ta granica rasteže do srednjih dvadesetih godina života, a ponekad čak i do 35. godine. U tom razdoblju ego postiže kompromis između superega i različitih ideal–ega, te usklađuje njihovu međusobnu ovisnost.

Najdramatičnije i najtraumatičnije promjene događaju se u razdoblju bolnog prijelaza iz djetinjstva u mladost, i u biti tog procesa je pojedinačeva potraga za identitetom. U toj potrazi se događaju dvije stvari: a) adolescent odbacuje prethodne i postojeće identifikacije; b) događa se kriza identiteta.⁴

Mladi su jedan od najranjivijih segmenata populacije u suvremenom društvu jer se nalaze u specifičnom prijelaznom statusu u kojem još ne uživaju sve mogućnosti i pogodnosti koje su dostupne odraslima, a više nisu zaštićeni kao djeca. Unutar mladih uočavaju se dvije dobne podskupine koje imaju različit pravni status: mladi do 18 godina, koji još uživaju svu zaštitu koju društvo daje djeci, i oni punoljetni koji se suočavaju sa svim odgovornostima i pravima odraslih.⁵

1 Usp. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, *Mladi uoči trećeg milenija*, Institut za društvena istraživanja, Zagreb, 2002, 14.

2 Usp. I. Tomić–Koludrović, A. Leburić, *Skeptična generacija: Životni stilovi mladih u Hrvatskoj*, AGM, Zagreb, 2001, 18.

3 Usp. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, *Mladi uoči trećeg milenija*, Institut za društvena istraživanja, Zagreb, 2002, 13.

4 Usp. C. D. Pennington, *Osnove socijalne psihologije*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 1997, 12.

5 Usp. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, *Mladi uoči trećeg milenija*, Institut za društvena istraživanja, Zagreb, 2002, 14.

Načelna je pretpostavka da su mladi izloženiji utjecajima iz društvene okoline, jer kod njih proces socijalizacije još nije dovršen u mjeri u kojoj se to može reći za starije. Kod njih je zbog toga i lakše promijeniti neprihvatljive stavove, kao i potaknuti razvoj tolerancije.⁶

U suvremenom društvu razvoju tolerancije pogoduje razlikovanje dobrog od lošeg, kao i neka specifična znanja, poput poznavanja temeljnih ljudskih prava i temeljnih sličnosti koje postoje među svim ljudima. Osoba koja posjeduje razumijevanje (za) drugog čovjeka i shvaća da drugoga — bez obzira na njegovo porijeklo, boju kože ili oblik glave — jednako boli i pogađa ono što boli i pogađa i nju samu, lakše nauči tolerantno ponašanje nego ona koja smatra da su drugi ljudi manje vrijedni, manje osjetljivi ili na neki drugi način bitno drugačiji od nje.⁷

Od mladih se sve više zahtijeva da misle i djeluju na zrele i odgovorne načine. Kohlberg je razvio teoriju koja pretpostavlja tri razine razvoja u moralnom rasuđivanju: pretkonvencionalna — pravila su vanjska prema vlastitom ja, dijete nema koncepciju ispravnog i pogrešnog; konvencionalna — znači usklađivanje s pravilima i očekivanjima društva, koja su internalizirana, i njihovo pridržavanje, odnosno ispunjavanje; i postkonvencionalna — pravila društva se vide ispravnima jedino ako su u skladu s pravom pojedinca na slobodu, jednakost i život.

Pretkonvencionalni moralni razvoj je karakterističan za razdoblje djetinjstva, a konvencionalni za razdoblje mladosti, no pitanje je hoće li se pojedinac nastaviti razvijati, jer mnogi ljudi ostaju na toj razini tijekom cijelog života.⁸

Najpoželjniji, najviši i najnapredniji stupnjevi moralnog razvoja koji se mogu postići su stupnjevi 5 i 6, na postkonvencionalnoj razini. Moralno rasuđivanje ne tiče se probitka pojedinca (pretkonvencionalno) ili konformizma i pridržavanja pravila (konvencionalno), već ono proizlazi iz onoga što se smatra pravednim u terminima prava, vrijednosti i zakona za bilo kojeg pojedinca i za sve pojedince koji žive u društvu, pa tako može biti i protivno postojećim društvenim standardima i/ili društvenim zakonima.⁹

Neka obilježja mladih u Hrvatskoj

Suvremena društva zainteresirana su za svoju mladu generaciju kao onu koja će donijeti promjene nužne za društveno prilagođavanje sve dinamičnijem svijetu, ali i nastaviti zacrtani društveni razvoj. Tako su istraživanja mladih važna kao pokazatelj strukturnih obilježja određenoga društva i mogućih promjena na tom planu. Istraživanja su osobito potrebna u tranzicijskim društvima u kojima se promjene zbivaju pojačanim intenzitetom.

6 Isto, 15.

7 Usp. M. Krizmanić, V. Kolesarić, *Tolerancija u svakidašnjem životu*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2003, 69.

8 Usp. C. D., Pennington, *Osnove socijalne psihologije*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 1997, 69.

9 Isto, 70.

I u Hrvatskoj se radikalno transformira društveni poredak, a jedan od glavnih nositelja nužnih društvenih promjena su upravo mladi. S jedne strane oni su razmjerno velika društvena grupa, najmanje opterećena ideologijama prošlosti, a s druge strane su, zbog svoje vitalnosti, fleksibilnosti i obrazovnih postignuća, potencijalno najkreativniji dio populacije.¹⁰

Mediji i istraživanja tijekom devedesetih otkrivaju nezadovoljstvo mladih političkim i gospodarskim stanjem u zemlji, često popraćeno željom da napuste Hrvatsku; njihov osjećaj manipuliranosti, porast religioznosti, materijalističku orijentaciju i oportunitizam, no istovremeno se susrećemo s mladima koji su izgledom, ponašanjem, navikama i načinima provođenja slobodnog vremena postali vrlo slični mladima u razvijenim zemljama. Ta slika ublažava znanstvenu i medijsku dijagnozu o besperspektivnoj i pesimističnoj generaciji.

Mladi u Hrvatskoj devedesetih nalik su »skeptičnoj generaciji« u Njemačkoj pedesetih — to su mladi koji su preživjeli rat, autoritarnu vlast, ograničenja građanskih sloboda, nemogućnost društvenog napredovanja te gubitak sigurnosti. Prividno su nepolitični, okrenuti slobodnom vremenu, privatnom prostoru i vlastitom profesionalnom napredovanju. Zbog nesigurnosti koju vide u sadašnjosti i budućnosti, nastoje prvenstveno osigurati svakodnevne životne osnove. Skeptični su prema modernizacijskim procesima, pa ne posežu za inovativnim načinima djelovanja kakva pretpostavljaju postindustrijska društva. U usporedbi sa zapadnim vršnjacima, osjećaju velik zaostatak u osobnim dostignućima, što još više pridonosi rizičnosti njihova društvenog odrastanja.¹¹

Mandarić¹² u svom istraživanju potkraj devedesetih godina navodi karakteristike današnjih mladih u provođenju slobodnog vremena i naglašava koliko je važno konstruktivno ga ispuniti, te se na taj način suprotstaviti negativnim tendencijama. Rezultati istraživanja su pokazali da mladi uglavnom provode vrijeme slušajući glazbu ili gledajući televiziju, dok ih kulturni sadržaji gotovo i ne zanimaju.

U analizi vrijednosnih usmjerenja mladih navodi da ona odražavaju cjelokupnu društvenu dinamiku. Smatra da današnje pluralističko društvo sa svojim bogatim asortimanom ponuda stvara pluralitet vrijednosnih usmjerenja i stilova života. Osvrnut ćemo se stoga na važnost religioznosti kod mladih danas.

Religioznost mladih

U literaturi susrećemo razne tipologije sastavljene prema različitim mjerilima. Npr. Bahtijarević¹³ nabraja nekoliko tipologija raznih autora: C. K. Ward razvrstava katolike u župi na aktivne i pasivne, W. Bouland razlikuje misnike (one koji

10 Usp. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži; *Mladi uoči trećeg milenija*, Institut za društvena istraživanja, Zagreb 2002, 15.

11 Usp. I. Tomić-Koludrović, A. Leburic, *Skeptična generacija: Životni stilovi mladih u Hrvatskoj*. AGM, Zagreb, 2001, 18.

12 Usp. V. Mandarić, *Profil mladih danas*, *Kateheza*, 21 (1) Zagreb, 1999, 38.

13 Usp. Š. Bahtijarević, *Religijsko pripadanje*. Narodno sveučilište, Zagreb, 1975, 110.

idu na misu) i uskršnjake (pričešćuju se o Uskrsu), Le Bras vjernike djeli na privržene (bogomoljci), one koji ispunjavaju dužnost, konformiste...

Poznata je Lalouxova tipologija¹⁴ zasnovana na nazočnosti vjernika propisanim religioznim obredima. Prema tome on razlikuje: a) prigodne praktičare — to su oni koji povezuju religiozne obrede uz značajne događaje čovjekova života: rođenje je praćeno krštenjem, izlazak iz djetinjstva prati prva ispovijed i sveta pričest; a tu su i crkveno vjenčanje i crkveni pogreb; b) uskršnjaci — oni koji samo o Uskrsu ispunjavaju vjerske obveze; c) nedjeljnici — redovito su na nedjeljnim misama; d) bogomoljci — veoma pobožni; e) neredoviti praktikanti. Vrlo sličnu, ali četverostruku tipologiju, donose Baloban i Črpić¹⁵ s obzirom na sudjelovanje u misi: redoviti praktikanti (idu na misu jednom tjedno i češće), povremeni praktikanti (idu na misu jednom mjesečno), prigodni praktikanti (idu na misu ponekad) i nepraktikanti (ne idu na misu). Glock i Stark¹⁶ su, na temelju općih odredbi religioznosti kao što su odlasci u crkvu, vjerovanje u određene vjerske istine i ponašanje prema moralnim propisima određene religije, raščlanili religioznost u pet dimenzija: vjera — prihvaćanje određenih teoloških učenja i istinitosti dogmi religije kojoj se pripada; religiozna praksa — mogu biti javni i službeni rituali, kao i osobna pobožnost; religiozno iskustvo — kada je osoba svjesna svoje povezanosti s nadnaravnim stvarnošću, s Bogom; znanje — očekuje se znanje temeljnih istina vjere; pripadnost — očitovanje pripadnosti u ponašanju i koliko ona utječe na svakodnevno ponašanje.

Na temelju ovih socioloških pristupa religioznosti općenito, pozabavit ćemo se religioznim obilježjima mladih u nekim istraživanjima.

Neki autori navode¹⁷ da se u aktualnom stavu mladih prema vrednotama i prema vjeri očituje obilježje subjektivizacije i rascjepkanosti, što se izražava kao podložnost religioznog traženja i života potrebama pojedinačnog identiteta, samoostvarivanja i samovrednovanja, kao što je to očito iz rezultata koji se odnose na pitanja o Bogu, vjeri, kršćanskoj poruci, odnosu vjere i politike te vjere i etike. Religioznost mladih se promatra kao snažan poticaj prema subjektivizaciji i privatizaciji tj. korištenju religije kao sredstva rješavanja vlastitih psiholoških problema, ili težnji prema pasivnom i individualističkom korištenju religije. Milanese¹⁸ promatra obilježje subjektivizacije u obliku pitanja protagonizma mladih u pogledu religije. To tumači potrebom i raspoloživost mladih za kreativno usvajanje religioznih činjenica na osobni način, što je praćeno i određenom udaljenošću od institucionalnog modela i od isključivog zahtjeva za doživljavanjem iskustva u živahnim oblicima udruživanja. On navodi da je kod mladih prisutno traženje religije,

14 Usp. J. Laloux, *Uvod u sociologiju religije*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970, 161–162.

15 Usp. G. Črpić, S. Kušar, Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj, *Bogoslovska smotra* 68 (1998) 4, 555–556.

16 Usp. A. Ljubas, *Religijski identitet i vrijednosna usmjerenost mladih*, Magistarski rad: Filozofski fakultet, Zagreb, 1999, 38–42.

17 Usp. G. Milanese, Mladi na zalazu 20. stoljeća, *Kateheza* 27 (4) 2005, 311–334.

18 Usp. Isto, 315.

iako se ne može reći da to želi većina. »Povratak svetome« i »ponovono oživljavanje religije« su pojave koje su značajnije na kvalitativnoj nego kvantitativnoj razini, što znači potrebu za protagonizmom i evandeoskim radikalizmom nekolicine. Potraga za religijom u velikoj je opasnosti kad traži kanale u kojima će se izraziti kao znakovito doživljavanje u svakodnevici: dio te religije se gubi i postaje uzaludnim u privatizaciji koja je funkcionalna samo za potrebe sigurnosti i psihološke ravnoteže, dok samo dio raste u postojanom traženju ozbiljne ravnoteže između vjere i prakse, između »sektaškog« identiteta i »crkvene integracije«, ulazeći u opasnost od stvaranja geta, oblika integrizma ili sekularizma.

S druge strane, kod mladih se očituje vrlo različito poimanje Crkve, prema kojoj se izražavaju osobito stavovi vezani uz institucionalnu dimenziju. Orlando¹⁹ izražava kako je došlo do napuštanja jedinstvenog oblika poimanja koje je povijesno predstavljala Katolička crkva. On tvrdi da različita poimanja i razumijevanje »religioznoga« i temeljnih elemenata od kojih je ono sastavljeno odmah upućuju na pluralnost doživljenih iskustava mladih. Nestankom tradicionalnoga crkvenog uzora, religiozno se povezuje s osobnim traženjem smisla i zahtjevom za transcendentnim, na koje pozivaju i teškoće svakodnevnoga da se pojasne i ostvare duboke životne težnje. Identične karakteristike mladih navodi i Ziebertz²⁰ u svom istraživanju. Pluralnost, toleranciju i otvorenost prema drugima nalazimo kod mladih u njegovu kvantitativnom istraživanju provedenom u Njemačkoj 1999. godine nad gimnazijalcima. Svoja istraživanja je usporedio s istim istraživanjima u Nizozemskoj, Austriji i Engleskoj. Najmanju otvorenost pokazali su mladi u Engleskoj.

Mandarić²¹ u svom istraživanju o mladima u Hrvatskoj navodi da je vjera izrazito nevažna za 4,4% mladih, nevažna za njih 3,4%, indiferentnih prema vjeri je 18,1%; vjeru smatra važnom 34% mladih, dok je izrazito važnom drži 39,4%. Ovdje je važno napomenuti da je istraživanje provedeno u drugoj polovici 90-ih godina kad je Hrvatska izišla iz komunističkog vremena i biti vjernik je bio »trend« — pogotovo mladima. U istom razdoblju Leutar²² je radila internacionalno istraživanje nad maturantima i njihovim roditeljima u Hrvatskoj, Austriji i Poljskoj. U samoprocjeni religioznosti najreligioznijima se smatraju mladi iz Poljske, zatim Hrvatske, a najmanje mladi u Austriji. Oko 70% mladih u Hrvatskoj smatra se religioznima.

Ovo je kontekst u kojem ćemo sagledati i analizirati istraživanje religioznosti studenata na prigodnom uzorku s Filozofskog fakulteta Družbe Isusove.

19 Usp. V. Orlando, Mladi i religija, *Kateheza* 25 (2) 2003, 118–133.

20 Usp. H-G. Ziebertz, *Religiöse Signaturen heute*, Ein religionspädagogischer Beitrag zur empirischen Jugendforschung, Kaiser, Gütersloher Verlagshaus, Freiburg im Breisgau Herder, 2003, 87–119, 418–419.

21 Usp. V. Mandarić, Profil mladih danas, *Kateheza* 21 (1) 1999, 39–41.

22 Usp. Z. Leutar, *Familienwertorientierungen in Kroatien im Vergleich zu Österreich und Polen*, Dissertation: Universität in Graz, 2000.

Cilj i problemi rada

Cilj ovog rada je ispitivanje religioznosti studenata i njena primjena na život.

Osnovni istraživački problem je ispitati religioznost studenata u funkciji spola, strukture obitelji (broja djece), obiteljske atmosfere, ruralne ili urbane sredine, ekonomskog statusa i stjecanja osobne religioznosti.

Istraživačka hipoteza je da će se studenti razlikovati s obzirom na spol, obiteljsku atmosferu, sredinu u kojoj su odrasli, obiteljsku strukturu i ozračje, ekonomski status i stjecanje osobne religioznosti.

Metoda

Ispitanici i postupak

Podaci su prikupljeni na prvom satu nastave na izbornom kolegiju »Duhovnost i socijalno djelovanje« na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu. Studenti su ispunjavali upitnik od 126 varijabli, te su imali priliku, nakon ispunjavanja upitnika, i sami procijeniti vlastitu religioznost. Upitnik su ispunjavali tijekom dva školska sata i pritom sami ocjenjivali vlastitu religioznost u skladu s uputama nositeljice spomenutog kolegija. Svoju su religioznost ocjenjivali u dvanaest životnih područja. Tri su generacije studenata ispunile upitnik: početkom ožujka 2004, 2005. i 2006. godine. Dakle riječ je o studentima koji su izabrali ovaj kolegij.

Konačni uzorak sastoji se od 117 ispitanika, od toga 15% muškaraca i 85% žena. Dob ispitanika kretala se uglavnom između 20 i 24 godine u 90% slučajeva. Uglavnom su to polaznici osmog semestra studija, a tek je manji broj studenata bio polaznik nižih studijskih godina. 64,4% ispitanih studenata odraslo je u gradu, a 35,6% na selu. Svoje materijalne prilike većina ih procjenjuje osrednjim — njih 71,6%, dobrostojećim 15,8% studenata, dok ih lošima smatra 12,6%. Procjenu rasta u toplom obiteljskom ozračju dalo je 67,3% ispitanika, u poremećenoj obiteljskoj atmosferi raslo je 18% ispitanika, rastavljenih roditelja je 11%, a uz jednog roditelja raslo je 4% ispitanika. Dakle u kvalitativno i kvantitativno insuficijentnim obiteljima raslo je 33% studenata. Jedino dijete u obitelji je 11% studenata, 43% dolazi iz obitelji s dvoje djece, 27% troje djece, a iz obitelji s četvero i više djece dolazi 19% studenata. Stjecanje osobne religioznosti u obitelji, od djetinjstva, procijenilo je 70% studenata, obraćenika je 10%. Osobnu religioznost je odasvud pomalo steklo 11% studenata, dok ih je 8% procijenilo da su još uvijek u procesu traženja i stjecanja religioznosti.

Instrumenti

U ovom radu korišteni su podaci dobiveni primjenom *Upitnika o dimenzijama religioznosti i njenom utjecaju na svakidašnji život* koji je sastavio Š. Ćorić.²³ Upit-

23 Usp. Š. Š. Ćorić, *Psihologija religioznost*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 1998, 232–234.

nik je utemeljen na studijama koje su važne za ovaj predmet mjerenja (C. Y. Glock i R. Stark /1965, 1966/ i M. King i R. Hunt/1967). Nastao je tijekom autorova višegodišnjeg djelovanja, pri čemu su uvažavane temeljne psihološke i teološke spoznaje, a u ovom se obliku pojavljuje nakon dugog rada na njemu uz konzultacije s brojnim stručnjacima. Sastoji se od 126 varijabli koje su izmiješane i potječu iz 12 skala. Svaka skala ima 9 varijabli, osim 11. i 12. skale koje ih imaju 18. Svaka čestica ima četiri odgovora od kojih se izabire samo jedan, a na varijable koje se odnose na vjersko znanje odgovara se izravno. Fenomen religioznosti podijeljen je u tri područja, koja su zajedno s odgovarajućim skalama tematski naslovljena na sljedeći način: Unutarnji sadržaji religioznosti; Odnos prema crkvenom nauku i propisima; Utjecaji religioznosti na svagdašnje življenje. Unutarnji sadržaji religioznosti sadrže četiri skale: osobno iskustvo Boga, privatna pobožnost, vjersko znanje, izgrađivanje vjerskog znanja i uvjerenja. Odnosi prema crkvenom nauku i propisima sadrže dvije skale: skalu o slaganju s naukom vjere i onu o ispunjavanju sakramentalnih crkvenih obveza. Raspon odgovora za svaku pojedinačnu skalu kreće se od 9 do 36. Utjecaji religioznosti na svagdašnje življenje sadrže šest skala: osobne aktivnosti i pomoć Crkvi, kritičnost prema vjerskim autoritetima, vjerska otvorenost, kognitivna dubina vjerskog uvjerenja, življenje prema duhu Isusa Krista i integrirana zdrava religioznost.

Rezultati i rasprava

U prvom dijelu analize prikazat ćemo deskriptivnu statistiku. Spomenuli smo da se vrijednosti mogu kretati u intervalu od 9 (najmanja) do 36 (najveća vrijednost).

Tablica 1. Vrijednosti na analiziranim skalama:

Skale	N	M	SD	Min.	Max.
Skala 1	113	25,29	0,34	2	3,33
Skala 2	115	24,66	0,43	1,67	3,67
Skala 3	83	11,79	0,31	1	2,67
Skala 4	114	20,61	0,61	1,11	3,78
Skala 5	109	30,39	0,45	2,11	4
Skala 6	107	29,52	0,67	1,22	4
Skala 7	106	19,17	0,55	1	3,67
Skala 8	108	26,19	0,37	2	3,78
Skala 9	106	30,60	0,33	2,56	4
Skala 10	110	25,11	0,52	1,11	4
Skala 11	100	26,28	0,33	1,61	4
Skala 12	93	26,01	0,29	1,67	3,61

Tablica 1. prikazuje odgovore na svakoj pojedinačnoj skali. Studenti su najbolji na skali »Vjerska otvorenost« (30,60), zatim na skali »Slaganje s naukom vjere« (30,39), potom »Ispunjavanje sakramentalnih i crkvenih obaveza« (29,52), skali o življenju prema duhu Isusa Krista (26,28), kritičnosti prema vjerskim autoritetima (26,19); »Integrirana, zdrava religioznost« (26, 01); »Osobno iskustvo Boga« (25,29); »Skala o kognitivnoj dubini vjerskog uvjerenja (25,11); »Skala o privatnoj pobožnosti« (24,66); »Izgrađivanje vjerskog znanja i uvjerenja« (20,61); skala o osobnim aktivnostima i drugim pomaganjima Crkvi (19,17) i na kraju »Vjersko znanje« (11,79). Dakle studenti su najviše slaganja izrazili na skali vjerske otvorenosti, a najmanje u osobnim aktivnostima i drugim pomaganjima Crkvi, odnosno vjerskom znanju. Vjersko znanje ne smatramo dovoljno objektivnim iz razloga što su studenti trebali ispisivati znanje vjeronauka, a za to nisu bili previše motivirani jer je to tražilo dodatni angažman. To je razlog i najviše praznih ili nepotpunih odgovora na toj skali, koji su kao takvi i vrednovani.

Analizirat ćemo skalu vjerske otvorenosti. Studenti su mišljenja da nije točno da je naša vjera jedina u potpunosti prava, nego da se od svake vjere ima što naučiti. Također smatraju da se ljudi koji ništa ne znaju o Isusu mogu spasiti ako žive pošteno, po svojoj savjesti. Ljudi ne moraju prihvatiti našu vjeru osim ako žele. Uglavnom se slažu da u svakoj autentičnoj religiji ima Božjeg duha. S konstatacijom da nema poštenog čovjeka bez vjere studenti se uglavnom ne slažu. Uglavnom se ne slažu ni s tvrdnjom da dobra kršćanina ne trebaju zanimati druge vjere. Uopće se ne slažu s tvrdnjom da vjernik s ateistom nema što o vjeri razgovarati, osim kuša li ga obratiti. Rastavljene, crkveno nevjenčane, one koje imaju izvanbračno dijete i sl. trebalo bi birati u župska vijeća ako su općenito u svemu drugom čestiti i sposobni ljudi.

Rezultati nas općenito upućuju na otvorenost i tolerantnost studenata spram onih koji su ateisti, pripadnici drugih religija ili koji su katolici, ali ne žive po crkvenim zapovijedima.²⁴ Pluralnost, toleranciju i otvorenost prema drugim konfesijama, religijama i ateistima nalazimo kod ranije spomenutog istraživanja provedenog u Njemačkoj među gimnazijalcima 10. i 11. razreda. U usporedbi s istim istraživanjima u Nizozemskoj, Austriji i Engleskoj nađeni su isti rezultati, s iznimkom da mladi u Engleskoj u usporedbi s ostalima pokazuju malu dozu skepse.

Druga skala na rangju je »Slaganje s naukom vjere«. Vidimo da su se studenti vrlo visoko procijenili na ovoj skali, pa ćemo je detaljnije analizirati. Oni se potpuno slažu da je Bog na ovaj ili onaj način Stvoritelj cijelog svijeta i života te da se objavljuje po Bibliji. Većinom vjeruju da je Bog postao čovjekom i objavio sebe ljudima u Isusu Kristu koji je uskrsnuo i živi, kao i u nedokučivu tajnu stvarne Božje prisutnosti u prilikama posvećenog kruha i vina za vrijeme sv. Mise. U većini slučajeva smatraju da crkvene odredbe o kontracepciji ne treba prihvaćati. Uglavnom se ne slažu s tvrdnjom da je zastarjelo ravnati se prema Deset Božjih zapovi-

24 Usp. H-G. Ziebertz, *Religiöse Signaturen heute*. Ein religionspädagogischer Beitrag zur empirischen Jugendforschung, Kaiser, Gütersloher Verlagshaus, Freiburg im Breisgau Herder, 2003, 87–119, 418–419.

jedi. Vjeruju da Bog ljubi čovjeka i kad mu je nevjeran i oprašta mu grijeh. Većinom vjeruju da postoji vječni život nakon smrti. Uglavnom se slažu da treba vjerovati u nauk i učenje Crkve. Mladi u Njemačkoj u najnovijem istraživanju su u 68% slučajeva mišljenja da Crkva svoje učenje treba mijenjati ako želi odgovarati na potrebe čovjeka u budućnosti.²⁵

Naši rezultati upućuju na slaganje studenata u većini s naukom vjere. Problematično je moralno područje — tu postaje neprihvatljivo ono što Crkva od vjernika traži. Identične rezultate je pokazalo i istraživanje Leutar o stavovima maturanata o prekidu trudnoće.²⁶

Treća skala po rangu je »Ispunjavanje sakramentalnih crkvenih obaveza«. Studenti izražavaju u najvećem broju slučajeva da barem jednom mjesečno odlaze na sv. Misu. Treba spomenuti i 52% studenata koji svake nedjelje, ne spriječi li ih što, odlaze na sv. Misu, a gotovo nikada na sv. Misu ne ide 12% studenata. Tipologija studenata vjernika u ovom istraživanju najbližnja je onoj koju su načinili Baloban i Črpić.²⁷ Polovica studenata su redoviti praktikanti, povremenih praktikanata ima 20%, a prigodnih je 16%. Primili su sva tri sakramenta inicijacije, ispovijedaju se u većini slučajeva — barem jednom svake godine. Uglavnom se slažu da je ispunjavanje sakramentalnih obaveza važno za svakidašnji život. Pričešćuju se u većini slučajeva — barem jednom godišnje. Kad bezrazložno propuste nedjeljnu misu, većinom osjete da su propustili nešto važno. Smatraju da je omogućavanje osnovnih sakramenata svojoj djeci za njih roditeljska obaveza — može li se ispuniti — ali ne baš nezaobilazna, dok sakrament vjenčanja u crkvi vide kao nezaobilazan. Sakrament bolesničkog pomazanja, posebice pred smrt, smatraju za sebe važnim.

Rezultati upućuju uglavnom na prisutnost sakramentalnog života kod studenata, ali u većini slučajeva oni ga ne prakticiraju redovito, već prigodno.²⁸

Skala »Življenje prema duhu Isusa Krista« pokazala je sljedeće rezultate:

Ponekad je studentima negdje u dubini drago kad neki ne uspiju ili se osramote. Nekoliko puta godišnje smatraju da znaju nekome pomoći ili darovati nešto iz čisto vjerskih motiva. Studenti procjenjuju da često ili ponekad znaju loše govoriti o drugima iza njihovih leđa. Često ih veseli uspjeh i dobro njihovih poznanika. Smatraju da ponekad učine zlo ljudima oko sebe. Često opraštaju onima koji ih uvrijede. Ponekad mole i za svoje neprijatelje. Tvrde da se kod njih katkad može pojaviti i zavist. U svakidašnjem životu smatraju da često vole ljude kao i sebe same. Ponekad postupaju iz inata. Upravo zato što su vjernici, stalno nastoje pravilno se odnositi prema sebi, ljudima, prirodi i Bogu. Misle da nije točno da se po njihovu načinu života ne bi moglo zaključiti da su kršćani. Često čine dobro ljudi-

25 Usp. R. Brant, *Jugendliche und ihre Religiosität*, 15. Shell — Jugendstudie, 2006. Studienzentrum für evang. Jugendarbeit in Josefstal. http://www.josefstal.de/theologie/texte/brandt-shell_studie_2006.htm (posjećeno: 15. 11. 2006), 218.

26 Usp. Z. Leutar, *Religioznost obitelji u Hrvatskoj, Austriji i Poljskoj*, *Bogoslovska smotra* LXXI (1) 2001, 100.

27 Vidi bilješku 15.

28 Isto, 420.

ma koji im ne mogu uzvratiti. Smatraju da katkad sude i osuđuju druge ljude. Rjeđe mole, poste i daju milostinju. Ponekad ne žele razgovarati s ljudima s kojima su u svađi.

Na temelju ovih rezultata vidljivo je da studenti nastoje živjeti prema duhu Isusa Krista, ali priznaju i svoje nedosljednosti kao što su: zavist, ogovaranje, krivo osuđivanje, inat i sl. Priznaju da vole ljude i žele im dobro te nastoje praštati onima koji su ih povrijedili. Rijetko mole, poste i daju milostinju.

Skala »Kritičnost prema vjerskim autoritetima« je sljedeća po redu. Studenti za tvrdnju »Lako je s Bogom, ali je teško s vjerskim službenicima i institucijama« smatraju da u njoj ima barem pola istine. U tvrdnji da »današnji biskupi nemaju puno od one prodornosti, snage duha i utjecaja dvanaestorice apostola« studenti misle da ima nešto istine. Tvrdnja »Bog na nebu, a papa na zemlji« rečena je slikovito i samo u nekim stvarima ispravna, misli većina studenata. Smatraju da ima pola istine u tvrdnji da »danas nije značajan broj nedovoljno sposobnih ili u nekim stvarima loših svećenika«, dok za tvrdnju »većini crkvenih službenika najvažnija je briga za vlastitu dobit« studenti misle da nema egzaktnih dokaza, ali barem za polovicu to ne vrijedi. Kad je riječ o pitanju bi li voljeli da njihovo dijete postane svećenik ili časna sestra, studenti uglavnom odgovaraju da bi im to bilo drago. Pola istine vide u tvrdnji da su »razdijeljenosti u kršćanstvu kroz povijest uglavnom produkt sukoba interesa službenih skupina ili pojedinaca, a ne borbe za promicanje i očuvanje autentičnog Isusova duha«. Vide polovicu istine i u tvrdnji da je kršćanstvo kao institucija znalo zastraniti kroz povijest.

Uzmemo li u obzir sve tvrdnje studenata, moguće je uočiti određenu kritičnost prema vjerskim službenicima i uviđanje određenih nedosljednosti, kao i nekih nepravilnosti kroz povijest Crkve, a kao posljedicu slabosti vjerskih službenika. Ali je prisutno i njihovo prihvaćanje, te se većina složila da ne bi imala ništa protiv da im dijete postane vjerski službenik.

Skala »Integrirana zdrava religioznost« je prikazana na sljedeći način:

Studenti smatraju da je najispravnije za njih kao vjernike imati izgrađen zdrav odnos prema sebi, Bogu, ljudima i prirodi. Ponekad sudjeluju u javnim djelatnostima svoje vjerske zajednice. Prilično često rado sudjeluju u druženjima s ljudima koji su druge vjere ili ateisti. Zbog grijeha koje čine, većinom ih progoni savjest. Kad o sebi razmišljaju s vjerskog stajališta, tko su, što su i kakvi su, više su zadovoljni nego nezadovoljni, ali vide i ono što trebaju promijeniti. Uglavnom smatraju netočnim tvrdnju da »od različitih uloga vjere, najvažnija je ona u čuvanju naše narodne kulture i tradicije«. Većinom rado prihvaćaju nove stvari kad su u pitanju novi pristupi u nauku i praksi naše vjere. Kad je govor o potpomaganju crkve, studenti uglavnom daju milostinju kad su na sv. Misi. Kad su na bilo koji način prisutni na vjerskom području, većinom se ne osjećaju kompetentnima. Često se javno priznaju vjernicima i govore o svojoj vjeri pred drugim ljudima te su spremni dobro činiti svima. Smatraju da vjerojatno nije točno da oni koji odbijaju kršćansku vjeru neće doći u nebo. Često se nastoje ravnati prema duhu vjere ne samo u duhovnim, nego u svim svojim djelatnostima. Kad je u pitanju slaganje s naukom

vjere, s više toga se slažu nego ne slažu, kao što su potvrdili već i na ranijoj zasebnoj skali. Vjerski odgoj djece za studente je nezaobilazna roditeljska obveza.

Na temelju navedenih rezultata moguće je ustvrditi da studenti imaju potencijale za zdravu religioznost, no da bi trebali još bolje upoznati svoju vjeru, kako bi se osjetili kompetentnijima na vjerskom području. Većinom prihvaćaju vjerske istine i nastoje se prema njima ravnati u praktičnom životu.

Skala »Osobno iskustvo Boga« je sljedeća na ljestvici.

Ponekad u Božje postojanje sumnja 33% ispitanika, dok je 67% uvjerenja da Bog postoji. Najnovije internacionalno istraživanje o religioznosti mladih čiji su rezultati upravo objavljeni pokazuje da 42% mladih sumnja u Božju opstojnost.²⁹ Postoje češće trenuci kada kroz razmišljanje, osobnu ili zajedničku molitvu, ljepotu prirode ili neke događaje osjete Božju prisutnost i utjecaj. Katkad znaju misliti da se Bog ne brine za čovjeka. Povremeno su iskusili i strahopočitanje pred Bogom. Često (ne redovito) osjećaju da je Bog snaga i energija koja stoji iza svekolikog života i svijeta. Većinom osjete da je Bog za njih osoba s kojom mogu biti u kontaktu. Često osjećaju da ih Bog poznaje i čuva, a katkada misle kako je Bog strog i nepravedan.

Cjelokupni rezultati na ovoj skali govore da većina studenata ima osobno iskustvo Boga, da ga doživljava kao osobu koja vodi njihov život, dok jedna ih trećina ponekad sumnja u Božje postojanje i njegovu brigu za čovjeka.

Skala »Kognitivna dubina vjerskog znanja studenata« dala je sljedeće rezultate:

Držeći se vjere, oni često zadovoljnije i ljepše žive i imaju veću motivaciju i snagu da žive poštenije i plodnije. Većina nastoji rasti u shvaćanju što znači živjeti u duhu Isusa Krista. Uglavnom se slažu da je vjera za njih posebno važna jer im daje odgovore na mnoga pitanja o smislu života. Ona im često pomaže da bolje izdrže u životnim teškoćama. Kad misle o osjećaju krivnje, onda većina misli da ih ispravna religioznost može osloboditi od toga osjećaja. Ponekad se pri donošenju odluka u svakidašnjici upitaju što Bog želi da učine. Katkad unose svoja vjerska uvjerenja u profesionalni i društveni život, i na kraju, ponekad im zna biti drago kad im neke od poznanika zadesi kakva nezgoda.

Čini se da je na temelju promatranih rezultata ove skale moguće ustanoviti da studenti imaju kognitivnu dubinu spoznaje vjere u većini, no kada se traži njena primjena u praktičnom životu, u pravilu dobivamo lošije rezultate tj. niže vrijednosti.

Skala »Privatne pobožnosti« vrednovana je od studenata na sljedeći način:

Oni često zahvale Bogu kad dožive nešto izuzetno lijepo. Ako je razgovor s Bogom molitva, onda se studenti mole povremeno u 26% slučajeva, često u 37% i redovito također u 37%. Dnevno provode u molitvi najčešće između 2 i 5 minuta u 43% slučajeva, 3,4% studenata dnevno ne moli, a manje od 2 minute dnevno moli 20% studenata. Više od 5 minuta moli 34% studenata. Najčešće mole kad su u

29 R. Brant, *Jugendliche und ihre Religiosität*, 15. Shell — Jugendstudie, 2006. Studienzentrum für evang. Jugendarbeit in Josefstal. http://www.josefstal.de/theologie/texte/brandt-shell_studie_2006.htm (posjećeno: 15. 11. 2006), 209.

velikoj potrebi ili poteškoćama. Katkada se mole zajednički u obitelji. 38% studenata nikada ne moli u obitelji, a 10% moli redovito ili tjedno. Češće mole privatno nego u Crkvi. Onih koji se nikad ne mole nema u prikazanom uzorku studenata. Ranije provedeno istraživanje među maturantima je istaklo 8% maturanata koji se nikad ne mole.³⁰ Očito je riječ o specifičnom uzorku studenata koji upisuju ovaj Fakultet, odnosno ovaj izborni kolegij. Katkada znaju prigovarati Bogu zbog patnje djece i svih nevinih. 31% ih nikada ne prigovara Bogu. Često znaju zamoliti Boga za oproštenje kad pogriješe. Ponekad znaju sebi nametnuti neku vrstu posla iz vjerskih motiva.

Moguće je konstatirati, nakon razmatranja varijabli o privatnoj pobožnosti, da je trećina onih koji redovito mole i razgovaraju s Bogom, dok ostali mole povremeno ili kad su u velikoj potrebi. Više mole privatno nego što odlaze u Crkvu — kako je pokazano na skali 5. glede učestalosti pohađanja nedjeljne sv. Mise i primanja drugih sakramenata.

Skala »Izgrađivanja vjerskog znanja i uvjerenja« vrednovana je od studenata na sljedeći način: pitalo ih se o praćenju nekoga vjerskog časopisa. 44% studenata uopće ne čita časopise vjerskog sadržaja, a poneki časopis ih povremeno pročita također 44%. Redovito jedan ili više prati 12% studenata. Općenito vrlo rijetko čitaju knjige o vjerskoj problematiki te gotovo nikad u svojoj obitelji ozbiljno ne diskutiraju o aspektima svoje vjere. Bibliju uopće ne čita 14% ispitanika, vrlo rijetko 50%, dok ih 20,5% čita nekoliko puta mjesečno, a tek 15,4% barem nekoliko puta tjedno. Vrlo rijetko pohađaju tečajeve, seminare ili što slično za vjersku naobrazbu. Ipak, češće razgovaraju s prijateljima i znancima o vjerskim sadržajima. Neki od njih, naravno, uključuju i sadržaje seminara i druge nastave na fakultetu.

Na temelju ovih rezultata koji se odnose na izgrađivanje vjerskog znanja i uvjerenja vidimo da je ono nedovoljno i vrlo loše. Stoga kao nastavak slijedi i sljedeća skala koja se odnosi na osobne aktivnosti i druga pomaganja u Crkvi.

Studenti rijetko pomažu Crkvi svojim volonterskim radom. Sudjelovanje u aktivnostima svoje vjerske zajednice najčešće opisuju riječima »da bi možda voljeli sudjelovati, ali još nisu pokušali«: tako se izražava 45% studenata; 12% uopće ne voli sudjelovati u takvim aktivnostima, 29% sudjeluje malo iz osjećaja dužnosti, a malo iz zadovoljstva, a 13% to voli i izražavaju da ih to posebno veseli i ispunjava. O tome što se događa u župi najčešće su slabo informirani. Na pitanje o sudjelovanju u povjerenstvima svoje župne zajednice poput organizacijskih, kulturnih, odgojnih, karitativnih, liturgijskih i sl., odgovaraju da najčešće ne sudjeluju ili to čine samo ponekad, ponegdje, ali vrlo rijetko; svakako slijedi da onda ni ne sudjeluju u donošenju određenih odluka vezanih uz župnu zajednicu. Uglavnom se slažu da Crkvu treba pomagati i dragovoljnim radom i novčanim darovima, tek 6% studenata misli drugačije.

Ova skala koja se odnosi na osobne aktivnosti i pomaganje Crkvi je također od studenata vrlo loše procijenjena. Oni su najčešće premalo aktivni u svojim župnim

30 Usp. Z. Leutar, *Religioznost obitelji u Hrvatskoj, Austriji i Poljskoj, Bogoslovska smotra LXXI* (1) 2001, 98.

zajednicama, iako teoretski razmišljaju da Crkvu treba potpomagati i dragovoljnim radom i novčanim darovima. Identičnu situaciju donosi Mandarić³¹ u svom istraživanju, gdje navodi podatak da su mladi tek 1,8% angažirani u svojim župnim zajednicama.

Posljednja skala odnosi se na vjersko znanje. To su uglavnom vjeronaučna pitanja koja su studenti trebali znati prije primanja sakramenta krizme. Već smo ranije objasnili ovu skalu, a sada ćemo vidjeti koja vjeronaučna pitanja su studentima bila problematična, a na koja su dobro odgovarali. Kad je riječ o nekim knjigama Starog zavjeta, tu su studenti često odgovarali krivo, dok su nabranje evanđelja znali nešto bolje, a kad je bila riječ o nekim detaljnijim situacijama iz Isusova života, to već nisu znali prepoznati. Sveukupno se čini da su oni studenti koji su se i inače izjašnjavali o važnosti religioznosti u njihovu životu bolje odgovarali i na pitanja vjerskog znanja. Grubišić³² na temelju dva istraživanja provedena među mladima u Splitsko–makarskoj i Đakovačko–srijemskoj biskupiji navodi da je redoviti župski vjeronauk posljedica obiteljskog odgoja, a ne uzrok dosljednoga vjerničkog ponašanja.

Tablica 2. Procjena studenata na tri skale mjerenja

Skale	N	M	SD	Min.	Max.
Unutarnji sadržaji religioznosti	80	2,26	0,28	1,64	2,97
Odnos prema crkvenom nauku i propisima	105	3,33	0,53	1,94	4,00
Utjecaji religioznosti na svagdanje življenje	77	2,81	0,23	1,84	3,45

Tablica 2. pokazuje da studenti unutarnje sadržaje religioznosti najniže vrednuju, jer smo i ranije imali prilike vidjeti da su sve ove skale nisko vrednovane. Među najnižim vrednovanjem su skale o izgrađivanju vjerskog znanja i uvjerenja; vjersko znanje kao takvo im je na lošoj poziciji. Privatna pobožnost je također procijenjena nisko: rijetko se redovito mole ili primjenjuju neke druge sadržaje. Vidjeli smo da u mogućnost osobnog iskustva Boga kroz njegovo postojanje i djelovanje u svakodnevnom životu ponekad sumnja jedna trećina, dok velika većina vjeruje. Sve to zapravo govori o niskom rangu vrijednosti na skali unutarnjih sadržaja religioznosti.

Utjecaji religioznosti na svakidašnji život su procijenjeni nešto većim vrijednostima iz razloga što je tu uključena skala o vjerskoj otvorenosti koja je od studenata najviše rangirana, zatim su visoko vrednovane skale o življenju prema duhu Isusa Krista, kritičnosti prema vjerskim autoritetima i integriranoj i zdravoj religiozno-

31 Usp. V. Mandarić, *Profil mladih danas*, Kateheza 21 (1) 1999, 39.

32 Usp. I. Grubišić, *Župski vjeronauk (kateheza) i marksistička indoktrinacija u odgojno — obrazovnom sustavu u Hrvatskoj*, u: I. Grubišić (ur), *Religija i sloboda*, Institut za primijenjena društvena istraživanja, Split, 1993, 203.

sti. Sve su to tvrdnje koje upućuju na stavove o tome kakvi bi vjernici i neki treći trebali biti. Kad je riječ o nečemu kakvi studenti stvarno jesu — kao što je skala o osobnim aktivnostima i drugim pomaganjima u Crkvi — onda je procjena najniža.

Iznenaduje kako je od strane studenata vrlo visoko vrednovana skala odnosa prema crkvenom nauku i propisima. Studenti su zapravo pokazali da se općenito slažu s dogmatskim vjerskim istinama. Varijable su često takvog karaktera. Kad bi u upitniku bila pitanja iz crkvenog morala, onda bi situacija bila sigurno puno drugačija. Jedno jedino pitanje koje se odnosi na crkvene odredbe o kontracepciji na to upućuje, jer se tek 17% ispitanika u potpunosti slaže s tom odredbom. Prema Ziebertzu, mladi u modernom svijetu misle da je vjera neovisna od normi institucija.³³

Analiza varijance s obzirom na sociodemografske podatke ispitanika

Analizirat ćemo sociodemografske faktore i njihov utjecaj prilikom procjene religioznosti studenata i njenog utjecaja na svakodnevni život.

Rezultati analize varijance pokazuju da se studenti značajno ne razlikuju s obzirom na spol, dob, odrastanje u ruralnoj ili urbanoj sredini i obrazovanje. Ovdje treba imati na umu da je riječ o skupini studenata, relativno homogenoj. Znamo, općenito kad je riječ o religioznosti, da su brojna istraživanja pokazala upravo povezanost sociodemografskih faktora s njom.³⁴ Statistički značajne razlike su nađene kod studenata s obzirom na ekonomski status samo na skali 9, odnosno »Skali vjerske otvorenosti« (p=0,03). Analiziraju li se aritmetičke sredine i standardne devijacije, vidi se da su kod studenata iz dobrostojećih obitelji veće vrijednosti, a i homogenost podataka je najbolja, što se čita iz najnižih odstupanja. Ovi podaci upućuju da su iz ekonomski dobrostojećih obitelji studenti otvoreniji i tolerantniji prema drugim ljudima (dobrostojeći M=3,68; osrednje M= 3,38; i slabostoeći M= 3,33). Obiteljska atmosfera je igrala ulogu samo na skali 6, odnosno »Skali o ispunjavanju sakramentalnih i crkvenih obveza«. Već ranije smo spomenuli kako je pohađanje vjeronauka u župi, a time i priprema za sakramente, povezano s obiteljskom atmosferom.³⁵ Najniža vrijednost aritmetičke sredine i najveća disperzija odgovora pokazala se kod rastavljenih roditelja (p=0,006). Odmah nakon njih najnižu vrijednost imaju djeca iz obitelji koje nemaju jednog roditelja. Čini se ovdje važnim naglasiti povezanost sakramentalnog života i crkvenih obveza s potpunom obitelji. Potpune obitelji, bez obzira je li u njima topla atmosfera ili prevladavaju poremećeni odnosi, pokazale su se važnijima za sakramentalni život svoje djece. Razlike na više skala su nađene kada su u pitanju načini stjecanja religioznosti i broj djece u obitelji, stoga ćemo ove rezultate prikazati putem tablica i interpretirati ih.

33 Usp. H-G. Ziebertz, *Religiöse Signaturen heute*, Ein religionspädagogischer Beitrag zur empirischen Jugendforschung, Kaiser, Gütersloher Verlagshaus, Freiburg im Breisgau Herder, 2003, 419.

34 Usp. I. Leutar, *Wiederentdeckung des »Heiligen« am Beispiel des Wallfahrtsorts Medjugorje*, Dissertation, Karl Franzens Universität, Graz, 2004.

35 Usp. I. Grubišić, *Župski vjeronauk (kateheza) i marksistička indoktrinacija u odgojno — obrazovnom sustavu u Hrvatskoj*, u: I. Grubišić (ur), *Religija i sloboda*, Institut za primijenjena društvena istraživanja, Split, 1993, 203.

Tablica 3. Rezultati analize varijance s obzirom na stjecanje osobne religioznosti

Skale	Stjecanje religioznosti	M	SD	F	p
I.	U obit. od dj.	2,82	,34	2,74	0,04
	Obraćenje	3,01	,20		
	Odasvud pom.	2,73	,36		
	Još tražim	2,55	,34		
II.	U obit. od dj.	2,75	,44	5,38	0,002
	Obraćenje	3,16	,15		
	Odasvud pom.	2,73	,45		
	Još tražim	2,33	,37		
III.	U obit. od dj.	1,27	,23	0,40	0,74
	Obraćenje	1,11	,11		
	Odasvud pom.	1,30	,22		
	Još tražim	1,26	,25		
IV.	U obit. od dj.	2,24	,60	3,91	0,01
	Obraćenje	2,87	,56		
	Odasvud pom.	2,07	,55		
	Još tražim	2,23	,44		
V.	U obit. od dj.	3,47	,39	4,02	0,01
	Obraćenje	3,37	,51		
	Odasvud pom.	3,34	,62		
	Još tražim	2,87	,46		
VI.	U obit. od dj.	3,40	,54	0,21	0,00
	Obraćenje	3,51	,78		
	Odasvud pom.	3,20	,81		
	Još tražim	2,20	,83		
VII.	U obit. od dj.	2,16	,49	5,63	0,001
	Obraćenje	2,55	,63		
	Odasvud pom.	1,92	,59		
	Još tražim	1,52	,44		

VIII.	U obit. od dj.	2,87	,36	0,91	0,43
	Obraćenje	2,88	,52		
	Odasvud pom.	2,87	,50		
	Još tražim	3,11	,30		
IX.	U obit. od dj.	3,41	,34	0,57	0,63
	Obraćenje	3,36	,34		
	Odasvud pom.	3,34	,41		
	Još tražim	3,55	,12		
X.	U obit. od dj.	2,80	,46	3,53	0,01
	Obraćenje	3,07	,36		
	Odasvud pom.	2,83	,74		
	Još tražim	2,31	,43		
XI.	U obit. od dj.	2,97	,29	2,83	0,04
	Obraćenje	3,01	,28		
	Odasvud pom.	2,70	,54		
	Još tražim	2,68	,42		
XII.	U obit. od dj.	2,91	,25	4,60	0,005
	Obraćenje	3,23	,29		
	Odasvud pom.	2,78	,46		
	Još tražim	2,60	,23		

Stjecanje osobne religioznosti čini se najvažnijim obilježjem koje je povezano s dimenzijama religioznosti i njenim utjecajem na svakodnevni život. U Tablici 3. vidljive su statistički značajne razlike na devet skala. Samo tri skale nisu povezane sa stjecanjem osobne religioznosti: to je skala o vjerskom znanju, skala kritičnosti prema vjerskim autoritetima i skala o vjerskoj otvorenosti. Dakle na ove tri skale se studenti ne razlikuju s obzirom na to kad su došli do odgovarajućih religioznih spoznaja. Skala o osobnom iskustvu Boga ($p=0,04$) upućuje na to da su studenti koji su stekli osobnu religioznost vlastitim obraćenjem procijenili najvećim svoje osobno iskustvo Boga, slijede ih oni iz tradicionalnih obitelji, dok su se najlošije procijenili tražitelji Boga. Identično ovoj skali procijenjene su i skale privatne pobožnosti i izgrađivanja vjerskog znanja i uvjerenja. Moguće je uočiti puno veće razlike na skali privatne pobožnosti ($p=0,002$) od druge dvije skale.

Moguće je općenito konstatirati da je za unutarnje sadržaje religioznosti, prema rezultatima ovog istraživanja, vrlo važno njezino stjecanje, odnosno način stje-

canja. Tako su njezini unutarnji sadržaji najdublji kod novoobraćenih studenata, a zatim onih koji su odgojeni u vjeri u obitelji još od rane dobi. Oni koji su u fazi traženja logično će i manje vrednovati svoju unutarnju religioznost. Obilježja tražitelja prema Tadiću³⁶ su: da je riječ o krštenim osobama, ali je njihova religioznost bila samo kao religioznost u širem smislu riječi pukoga svjetonazorskog ili tradicionalnog pripadanja. Osobna vjera u njima nikada nije zaživjela. Oni nemaju smiraja i nesvjesno teže za Transcendentalnim.

Promotrimo li odnos prema crkvenom nauku i propisima, vidjet ćemo da su studenti koji su vjeru prihvatili odrastajući u obitelji najviše procijenili skalu o slaganju s naukom vjere, nakon njih su oni koji su doživjeli obraćenje, zatim oni koji su došli do vjere odasvud pomalo, te je znatno najlošija procjena onih koji su još u procesu traženja i stjecanja religijskog identiteta. Skala ispunjavanja sakramentalnih crkvenih obveza je nešto drugačije procijenjena i vidljive su još veće statistički značajne razlike. Novoobraćeni studenti su procijenili važnijom ovu skalu od tradicionalnih vjernika, zatim slijede oni koji su vjeru stekli iz različitih izvora, dok su oni u procesu traženja izrazito loše procijenili ispunjavanje svojih sakramentalnih i crkvenih obveza.

Na temelju ovakvih rezultata moguće je konstatirati da oni studenti koji su odgojeni u vjeri imaju najveće poštovanje prema crkvenom nauku i propisima. To je moguće protumačiti odrastanjem u vjeri, odlaženjem na vjeronauk i stjecanjem vjerskih istina i nauka Crkve u kontaktu sa svojom zajednicom koja je opstojna. To je upravo u skladu s nalazima istraživanja mnogih autora³⁷ koji govore kako je za duhovni odgoj djece bitna obitelj i zajednica.

Utjecaji religioznosti na svagdanje življenje su se pokazali značajnima u četiri skale s obzirom na stjecanje religioznosti: Skale o osobnim aktivnostima i pomaganjima u Crkvi ($p=0,001$); Skale o kognitivnoj dubini vjerskog uvjerenja ($p=0,01$); Skale o življenju prema duhu Isusa Krista ($p=0,04$); Skale o integriranoj, zdravoj religioznosti ($p=0,005$). Ovdje imamo ponovno istu situaciju kao kod ranije obrađenih unutarnjih sadržaja religioznosti. Novoobraćene osobe procjenjuju se višim vrijednostima od onih koji su od djetinjstva odgojeni u vjerskom ozračju, na trećem su mjestu oni koji su do vjere došli iz različitih izvora pomalo, dok su oni u procesu traženja najlošije procijenili utjecaje religioznosti na svagdašnje življenje.

Na temelju ovih rezultata moguće je konstatirati da je način stjecanja osobne religioznosti povezan s dimenzijama religioznosti i njezinog utjecaja na svakidašnji život. Za rast u crkvenom nauku i propisima najznačajniji je rast u obiteljskom vjerskom ozračju, dok je za unutarnje sadržaje religioznosti i njezinim utjecajem na svakidašnji život važno stjecanje vjere kroz obiteljsko ozračje. Još dubljim ove elemente doživljavaju oni koji su došli do osobnog iskustva Boga po vlastitom obraćenju.

36 S. Tadić, *Tražitelji Svetoga*, Institut za društvena istraživanja Ivo Pilar, Zagreb, 2002, 210.

37 Z. Leutar, Uloga socijalne mreže u razvoju duhovnosti djece — kršćanska perspektiva, *Dijete i društvo*, časopis za promicanje prava djeteta 8 (2) 2006, 461–477.

Tablica 4. Rezultati analize varijance s obzirom na broj djece u obitelji

Skale	Broj djece u obitelji	M	SD	F	p
I.	Jedno	2,64	,46	1,13	0,33
	Dvoje	2,81	,35		
	Troje	2,82	,32		
	Četvoro i više	2,88	,27		
II.	Jedno	2,56	,50	1,71	0,17
	Dvoje	2,73	,43		
	Troje	2,81	,50		
	Četvoro i više	2,92	,35		
III.	Jedno	1,29	,18	0,58	0,62
	Dvoje	1,23	,23		
	Troje	1,34	,37		
	Četvoro i više	1,24	,20		
IV.	Jedno	2,02	,66	1,88	0,13
	Dvoje	2,24	,61		
	Troje	2,45	,66		
	Četvoro i više	2,45	,41		
V.	Jedno	3,19	,56	4,86	0,004
	Dvoje	3,27	,43		
	Troje	3,55	,38		
	Četvoro i više	3,64	,29		
VI.	Jedno	2,73	,69	7,13	0,00
	Dvoje	3,12	,77		
	Troje	3,56	,47		
	Četvoro i više	3,64	,40		
VII.	Jedno	1,62	,29	8,38	0,00
	Dvoje	1,96	,50		
	Troje	2,43	,60		
	Četvoro i više	2,31	,45		

VIII.	Jedno	2,86	,40	0,12	0,94
	Dvoje	2,87	,43		
	Troje	2,92	,35		
	Četvoro i više	2,87	,36		
IX.	Jedno	3,49	,34	4,44	0,006
	Dvoje	3,50	,27		
	Troje	3,40	,36		
	Četvoro i više	3,18	,33		
X.	Jedno	2,57	,72	2,14	0,10
	Dvoje	2,73	,48		
	Troje	2,88	,45		
	Četvoro i više	2,99	,42		
XI.	Jedno	2,84	,55	0,81	0,49
	Dvoje	2,93	,24		
	Troje	3,01	,35		
	Četvoro i više	2,88	,32		
XII.	Jedno	2,56	,40	3,94	0,01
	Dvoje	2,91	,30		
	Troje	2,98	,30		
	Četvoro i više	2,91	,17		

Broj djece u obitelji pokazao se značajnim kada je riječ o odnosima prema crkvenom nauku i propisima na obje skale, i utjecaju religioznosti na svakidašnji život na tri skale. Što je veći broj djece u obitelji, to su vrijednosti na Skali 5. i 6. veće: na skali o slaganju s naukom vjere ($p=0,004$) i na skali o ispunjavanju sakramentalnih crkvenih obveza ($p=0,00$).

Nalazi ovog istraživanja pokazuju da obitelji s brojnijom djecom više poštuju crkveni nauk i propise.

Identičan rezultat imamo i kada je riječ o osobnim aktivnostima i drugim pomagajima u Crkvi. Obitelji s više djece se češće aktiviraju i pomažu. ($p=0,00$). Skala integrirane i zdrave religioznosti je pokazala također iste rezultate. Što je u obitelji veći broj djece, to je religioznost njezinih članova zdravija i integriranija ($p=0,01$). Kada je riječ o vjerskoj otvorenosti, imamo obrnutu situaciju. Obitelji s jednim djetetom su najotvorenije ($p=0,006$).

Rezultati tablice 4. nas upućuju da je broj djece u obitelji značajan za pojedine dimenzije religioznosti. Kada je riječ o njezinim unutarnjim sadržajima glede osobnog iskustva vjere, privatne pobožnosti i izgrađivanja vjerskog znanja, broj djece u obitelji ne igra nikakvu ulogu. Studenti se tu ne razlikuju. Broj djece u obitelji je povezan s odnosima prema crkvenom nauku i propisima, odnosno sa slaganjem s naukom vjere i ispunjavanjem sakramentalnih crkvenih obveza. Caputo je došao do sličnih nalaza dok analizira povezanost obiteljske strukture, religioznosti i delinkventnog ponašanja kod mladih.³⁸ Utjecaj religioznosti na svakodnevni život je djelomično povezan s brojem djece u obitelji. Kad je riječ o kritičnosti prema vjerskim autoritetima, kognitivnoj dubini vjerskog uvjerenja i življenju prema duhu Isusa Krista, onda broj djece u obitelji ne igra nikakvu ulogu. On je povezan s osobnim aktivnostima i drugim pomaganjima u crkvi, vjerskom otvorenosti i tolerancijom prema drugima i integriranom i zdravom religioznošću.

Uočili smo da se studenti značajno ne razlikuju s obzirom na sociodemografska obilježja, izuzev varijable o stjecanju osobne religioznosti, odnosno djelomično obiteljskog ozračja, stoga ćemo vidjeti međusobnu povezanost među varijablama primjenom Pearsonove korelacije.

Tablica 5. Pearsonova korelacija među subskalama

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
I.	1	,63**	,04	,44**	,46**	,44**	,39**	,08	,08	,62**	,31**	,60
II.	,63**	1	-,04	,54**	,55**	,62**	,56**	-,01	-,12	,66**	,32**	,57**
III.	,04	-,04	1	,09	-,01	,03	,35**	,05	-,07	,08	,21	,17
IV.	,44**	,54**	,09	1	,37**	,34**	,58**	,06	-,08	,54**	,27**	,47**
V.	,46**	,55**	-,01	,37**	1	,74**	,49**	-,08	-,25*	,70**	,38**	,46**
VI.	,44**	,62**	,03	,34**	,74**	1	,67**	-,06	-,28**	,57**	,28**	,47**
VII.	,39**	,56**	,35**	,58**	,49**	,67**	1	-,07	-,36**	,50**	,27**	,50**
VIII.	,08	-,01	,05	,06	-,08	-,06	-,07	1	,30**	,03	-,03	,10
IX.	,08	-,12	-,07	-,08	-,25*	-,28**	-,36**	,30**	1	,08	,21	,14
X.	,62**	,66**	,08	,54**	,70**	,57**	,50**	,03	,08	1	,50**	,65**
XI.	,31**	,32**	,21	,27**	,38**	,28**	,27**	-,03	,21	,50**	1	,62**
XII.	,60	,57**	,17	,47**	,46**	,47**	,50**	,10	,14	,65**	,62**	1

**p<0,01

Tablica 5. pokazuje da je prisutna međusobna povezanost između većine skala. Ranije smo konstatali da skala 3. koja se odnosi na vjersko znanje nije objektivna, pa ćemo je sada izuzeti iz analize. Skale o vjerskoj otvorenosti i kritičnosti prema vjerskim autoritetima su u međusobnoj korelaciji, ali ne koreliraju s drugim

38 Usp. R. K. Caputo, Religiousness and Adolescent Behaviors: A Comparison of Boys and Girls, *Journal of religion & spirituality in social work—social thought* 3 (2005) 51.

subskalama. Subskala vjerske otvorenosti je u negativnoj korelaciji sa skalom odnosa prema crkvenom nauku i propisima, odnosno s obadvije subskale: slaganjem s naukom vjere i ispunjavanjem sakramentalnih i crkvenih obaveza ($R = -25$; $P < 0,01$). Subskala 8. — kritičnost prema vjerskim autoritetima — također se nalazi u negativnoj korelaciji sa obadvije skale na skali odnosa prema crkvenom nauku i propisima, ali nije statistički značajna. Ovi podaci su i logični: ako je netko vjerski otvoren i kritičan prema vjerskim autoritetima, onda je za očekivati da će se i manje slagati s crkvenim naukom. Na ovakvo nas tumačenje upućuje negativna korelacija.

Spomenuli smo da su ostale skale u međusobnoj korelaciji. Najviše međusobno koreliraju skala osobnog iskustva Boga i privatne pobožnosti sa skalom o kognitivnoj dubini vjerskog uvjerenja i zdravoj religioznosti. Nešto manje, ali dosta visoko, skale 1. i 2. koreliraju i sa skalom odnosa prema crkvenom nauku i propisima. Skala unutarnjih sadržaja religioznosti u velikoj je međusobnoj povezanosti sa sve tri skale koje ju čine. Također, skala odnosa prema crkvenom nauku i propisima međusobno korelira visoko. Iznimka je treća skala, utjecaja religioznosti na svakodnevni život. Četiri subskale se nalaze u korelaciji, uz dvije gore spomenute, koje govore o otvorenosti i kritičnosti prema vjerskom autoritetu.

Analizom varijance pokušali smo vidjeti koliko stupanj religioznosti, odnosno prakticiranje nekih vjerskih sadržaja, utječe na vjersku otvorenost i kritičnost prema vjerskim autoritetima. Napravili smo analizu varijance na temelju onih koji redovito pohađaju sv. Misu i onih koji jednom godišnje ili nikad ne idu na sv. Misu. Na svim subskalama pokazala se povezanost, i oni koji su religiozniji imali su i veće vrijednosti izuzev na skali 8. — kritičnosti prema vjerskim autoritetima i otvorenosti. Na obje skale nisu nađene statistički značajne razlike, što upućuje da se studenti po pitanju kritičnosti i otvorenosti ne razlikuju, bez obzira jesu li praktični vjernici ili na sv. Misu odlaze prigodno. Obilježje mladih kao kritičnih i otvorenih spominjali smo i u drugim istraživanjima.³⁹

Zaključna razmatranja

U ovom radu pošli smo od cilja ispitivanja religioznosti studenata i njene primjene na život.

Krenuli smo od istraživačke hipoteze da će se studenti razlikovati s obzirom na spol, obiteljsku atmosferu, sredinu u kojoj su odrasli, obiteljsku strukturu i ozračje, ekonomski status i stjecanje osobne religioznosti.

Nalazi ovog istraživanja upućuju nas na:

39 Usp. G. Milanese, Mladi na zalazu 20. stoljeća, *Kateheza* 27 (4) 2005, 311–334; Usp. H–G. Ziebertz, *Religiöse Signaturen heute*, Ein religionspädagogischer Beitrag zur empirischen Jugendforschung, Kaiser, Gütersloher Verlagshaus, Freiburg im Breisgau Herder, 2003, 87–119, 418–419.

- otvorenost i tolerantnost studenata prema onima koji su ateisti, pripadnici drugih religija ili koji su katolici, ali ne žive po crkvenim zapovijedima;
- slaganje studenata u većini s naukom vjere; jedino problematično je moralno područje, kad je neprihvatljivo ono što Crkva traži od vjernika;
- uglavnom prisutnost sakramentalnog života kod studenata, ali ne na njegovo redovito prakticiranje, nego u većini slučajeva prigodno;
- činjenicu da studenti nastoje živjeti prema duhu Isusa Krista, ali priznaju i svoje nedosljednosti kao što su: zavist, ogovaranje, krivo osuđivanje, inat i sl. Priznaju da vole ljude i žele im dobro te nastoje praštati i onima koji su ih povrijedili. Rijetko mole, poste i daju milostinju;
- određenu kritičnost prema vjerskim službenicima i uviđanje određenih nedosljednosti, kao i nekih nepravilnosti kroz povijest Crkve, kao posljedicu slabosti vjerskih službenika. No prisutno je i njihovo prihvaćanje i slaganje većine da ne bi imala ništa protiv da im dijete postane vjerski službenik;
- potencijale za zdravu religioznost u studenata. Osjećaju da bi trebali još više upoznati svoju vjeru kako bi se osjetili kompetentnijima na vjerskom području. Većinom prihvaćaju vjerske istine i nastoje se prema njima ravnati u praktičnom životu;
- činjenicu da većina studenata ima osobno iskustvo Boga, da ga doživljava kao osobu koja vodi njihov život, dok trećina ponekad sumnja u Božje postojanje i njegovu brigu za čovjeka;
- kognitivnu dubinu spoznaje vjere u većine studenata, ali uvijek kad se traži neka primjena u praktičnom životu, rezultati su lošiji, odnosno imaju niže vrijednosti;
- nakon razmatranja varijabli o privatnoj pobožnosti, trećina je onih koji redovito mole i razgovaraju s Bogom, dok ostali mole ponekad ili kad su u velikoj potrebi. Više mole privatno, nego što odlaze u Crkvu, kako je pokazano i na skali 5, glede učestalosti pohađanja nedjeljne sv. Mise i primanja drugih sakramenata;
- to da je vjersko znanje, prema prikupljenim podacima, nedovoljno i vrlo loše;
- to da su osobne aktivnosti i pomaganje Crkvi također vrlo loše procijenjeni od studenata. Oni su najčešće premalo aktivni u svojim župnim zajednicama, iako teoretski razmišljaju o tome da Crkvu treba potpomagati i dragovoljnim radom i novčanim darovima.

Razlike nisu nađene u pogledu pripadnosti određenom spolu, ruralnoj ili urbanoj sredini, ekonomskom statusu i sl., što donose općenito istraživanja o religioznosti.⁴⁰ Ranije spomenuto istraživanje Leutar pokazalo je zapravo da se i maturanti nisu bitno razlikovali po tome dolaze li iz ruralne ili urbane sredine, kojeg su spola ili ekonomskog statusa, dok su se njihovi roditelji po tome bitno razliko-

40 Usp. F. Höllinger, *Die Privatisierung der Religion. Westliche Länder im Vergleich*, u: Österreich im Wandel, u: M. Haller, i K. Holm, i M. K. Müller i W. Schulz, i C. E. Oldenburg: Verlag für Geschichte und Politik, 275–298.

vali.⁴¹ Stjecanje osobne religioznosti čini se najvažnijim obilježjem koje je povezano s dimenzijama religioznosti i njezinim utjecajem na svakodnevni život.

Unutarnje sadržaje religioznosti studenti najniže vrednuju. Moguće je općenito konstatirati da je za unutarnje sadržaje, prema rezultatima ovog istraživanja, vrlo važno stjecanje religioznosti, odnosno način stjecanja. Tako su oni najdublji kod novoobraćenih studenata, i zatim kod onih koji su odgojeni u vjeri u obitelji još od rane dobi. Oni koji su u fazi traženja logično je da će i manje vrednovati svoju unutarnju religioznost.

Utjecaji religioznosti na svakidašnji život su procijenjeni nešto većim vrijednostima iz razloga što je tu uključena skala o vjerskoj otvorenosti, koja je od strane studenata najviše rangirana.

Iznenaduje skala odnosa prema crkvenom nauku i propisima, koja je od strane studenata vrednovana vrlo visoko. Na temelju ovakvih rezultata moguće je konstatirati da oni studenti koji su odgojeni u vjeri imaju najveće poštovanje prema crkvenom nauku i propisima. To je moguće protumačiti odrastanjem u vjeri, odlaskom na vjeronauk i stjecanjem vjerskih istina i nauka Crkve u kontaktu sa svojom opstojnom zajednicom. To je upravo u skladu s nalazima istraživanja mnogih autora⁴² koji govore kako je za duhovni odgoj djece bitna obitelj i zajednica. Studenti su zapravo pokazali da se općenito slažu s dogmatskim vjerskim istinama. Kad bi u pitanju bila pitanja iz crkvenog morala, onda bi situacija bila sigurno puno drugačija.

Na temelju ovih rezultata moguće je konstatirati da je način stjecanja osobne religioznosti povezan s dimenzijama religioznosti i njezinim utjecajem na svakidašnji život. Za rast u crkvenom nauku i propisima najznačajniji je rast u obiteljskom vjerskom ozračju, dok je za razvoj unutarnjih sadržaja religioznosti i njenog utjecaja na svakidašnji život važno stjecanje vjere kroz obiteljsko ozračje, ali još dubljima ove elemente doživljavaju oni koji su došli do osobnog iskustva Boga po vlastitu obraćenju.

Broj djece u obitelji je povezan s odnosima prema crkvenom nauku i propisima, odnosno sa slaganjem s naukom vjere i ispunjavanjem sakramentalnih crkvenih obveza. Utjecaj religioznosti na svakodnevni život je djelomično povezan s brojem djece u obitelji, a broj djece je povezan s osobnim aktivnostima i drugim pomaganjima u crkvi, vjerskom otvorenosti i tolerancijom prema drugima i integriranom i zdravom religioznošću. Veći broj djece u obitelji je redovito i veća procjena na gore spomenutim dimenzijama, izuzev na skali otvorenosti, gdje su prema drugima otvoreniji oni s manjim brojem djece u obitelji.

41 Usp. Z. Leutar, Religioznost obitelji u Hrvatskoj, Austriji i Poljskoj, *Bogoslovska smotra* LXXI (1) 2001, 85–107.

42 Z. Leutar, Uloga socijalne mreže u razvoju duhovnosti djece — kršćanska perspektiva, *Dijete i društvo*, časopis za promicanje prava djeteta 8 (2) 2006, 461–477.

Postoji vrlo visoka povezanost između skala unutarnjih sadržaja religioznosti, njenog utjecaja na svakodnevni život i slaganja s crkvenim naukom i propisima. Skale vjerske otvorenosti i kritičnosti prema vjerskim autoritetima ne koreliraju s drugim skalama, ali su međusobno povezane i u negativnoj su korelaciji sa skalom slaganja s crkvenim naukom i propisima. Ovo upućuje na specifičnu generaciju mladih koji su vrlo kritični i otvoreni, i na to ne utječe njihova religioznost.⁴³ Kritičnost religioznosti i sve ostale dimenzije povezane su s religioznošću samih mladih.

Možemo ustvrditi da je ovdje riječ o specifičnoj grupi studenata koja pohađa studij Filozofskog fakulteta Družbe Isusove, odnosno upisuje izborni kolegij Duhovnost i socijalno djelovanje. Riječ je o studentima vjernicima, katolicima, koji su primili sakramente inicijacije, dvije trećine ih vjeruje u Boga, dok je trećina onih koji povremeno sumnjaju u Božju prisutnost i smatraju se tražiteljima, što je normalan proces za mladog čovjeka. Može ih se nazvati povremenim praktikanatima, a jedna trećina ih je redovitih praktikanata ili praktičnih vjernika. Prisutna je vjerska indiferentnost kad se radi o aktivnostima vezanim uz pripadnost svojoj religijskoj zajednici.

Rezultati ovog istraživanja upućuju na velike potencijale studenata te prisutnost dimenzije religioznosti, ali još uvijek pohranjene i nedovoljno izgrađene. Stoga je potrebno više raditi na unutarnjoj duhovnoj izgradnji mladih ljudi kroz različite projekte i programe te ih bolje upoznati s vjerskim sadržajima. Potrebno je također pronalaziti putove i načine kako mlade više aktivirati u njihovim vjerskim zajednicama, tako da se osjete su–dionicima, a ne da su »po strani«, što ih ostavlja nezainteresiranim. Potrebno je da župne zajednice njeguju veće zajedništvo kroz različite skupine i druženja, kako bi se mladi osjetili pripadnicima. To bi im pomoglo da njihova vjera ne bude na razini spoznaje, nego više življena praktično. Pastoral mladih je veliki izazov za Crkvu danas.⁴⁴ Kako i na koji način integrirati mlade? Uz različite aktivnosti koje Crkva poduzima, očito još uvijek treba tražiti što prilagođenije metode. Njihovu otvorenost i kritičnost treba usmjeriti u traženje novih putova i načina kako bi razvijali svoj duhovni život i živjeli ga u svojoj svakodnevnici na njima svojstven način.

43 Usp. J. Jukić, Kršćanstvo i crkva u suvremenoj civilizaciji, *Bogoslovska smotra* 65 (3–4) 1995, 332–333.

44 Usp. M. Gradinščak, Odgoj u vjeri — mladi i župna zajednica, *Kateheza* 21 (1) 1999, 57.

*THE RELIGIOSITY OF STUDENTS AND ITS INFLUENCE UPON
DAILY LIFE*

Zdravka Leutar — Ivan Leutar

Summary

This essay presents research findings on the issue of religiosity as exhibited in the student population and also the influence of the same on daily life. The survey was carried out on a sample of 117 students in the course of three years at the Faculty of Philosophy of the Society of Jesus in Zagreb who attended optional classes on Spirituality and Social Activity. The following topics were examined: the content per se of religiosity; its relationship to Church teaching and regulations and the influence of religiosity on daily life. Each of these three scales was subdivided into a total of twelve different spheres of religiosity. The method applied was that of a structured questionnaire containing 126 sets of questions which were compiled by Š. Š. Čorić.

The results of the survey demonstrated that we are dealing with a fairly homogenous group. Socio-demographic features cannot be linked to dimensions of religiosity, which can also be said about this research topic in general. The manner in which religiosity was developed and some dimensions of family structures were demonstrated to be linked with religiosity to a far greater degree. Openness and criticality as a general characteristic of youth also proved to be significant

Research findings demonstrated that most students do not practise their faith on a regular basis, while only one-third of the students do so regularly. They are generally speaking not interested in events and activities regarding the Church.

In addition to the diverse activities for young people already offered by the Church it is clear that more versatile methods must be sought out. The openness and criticality of youth must be channeled into seeking new paths and ways in which they might develop their spiritual lives and live out their spirituality daily in their own unique way.

Key words: religiosity, students, practising the faith, fostering religiosity, tolerance.